

Gebouw 41

Prinsenbosch Gilze

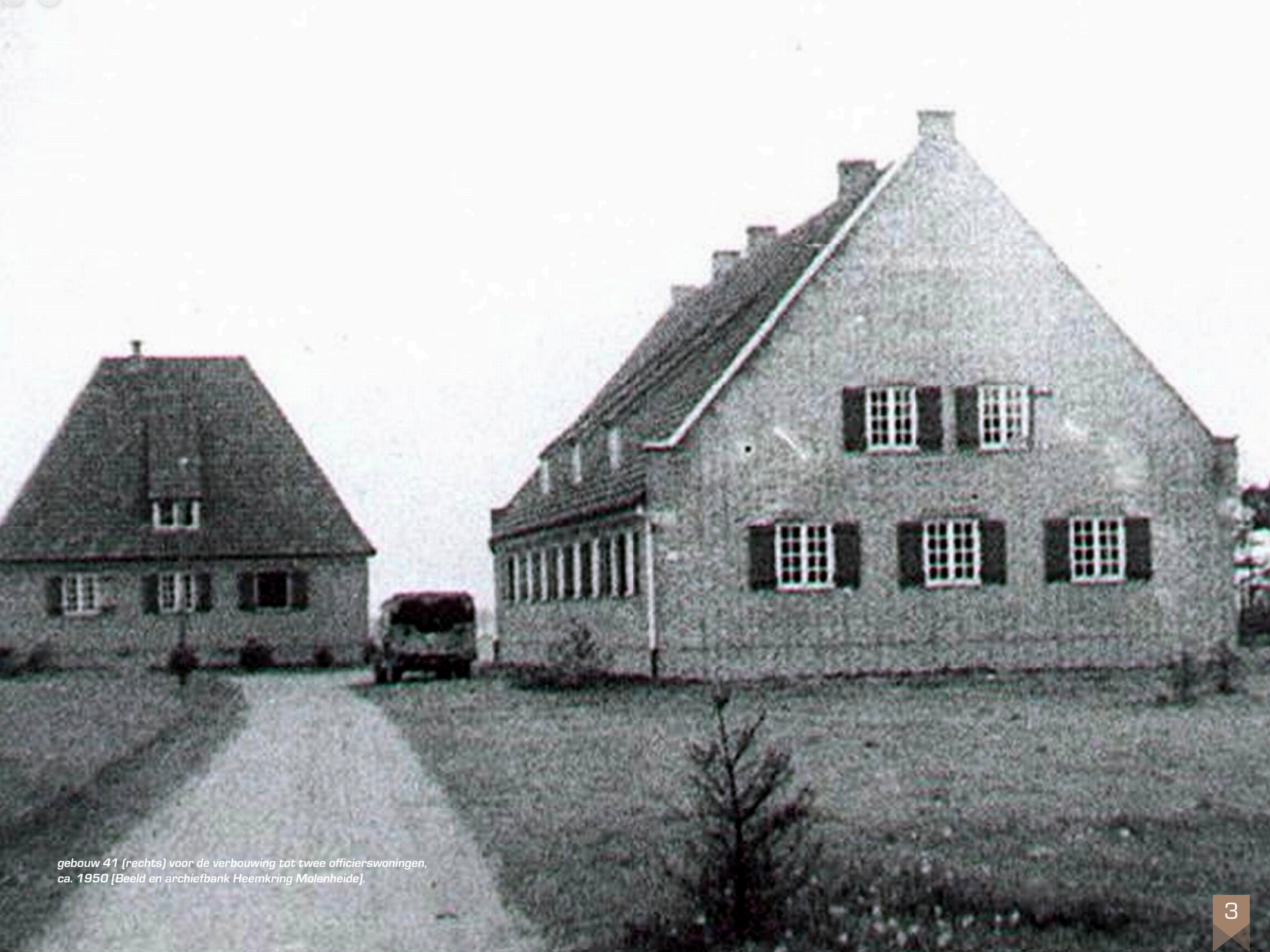
Bouwhistorische quickscan
& waardestelling van het interieur



Erfgoedvisie | Lucia van der Horst
20 februari 2024 [definitieve versie]

Inhoudsopgave

Inleiding	p. 4
1 Bouw- & gebruiksgeschiedenis	p. 6
2 Inventarisatie interieur	p. 12
3 Waardestelling interne indeling & interieur	p. 19
Bijlage: redengevende omschrijving	p. 22
Literatuur & afbeeldingen	p. 23
Colofon	p. 24



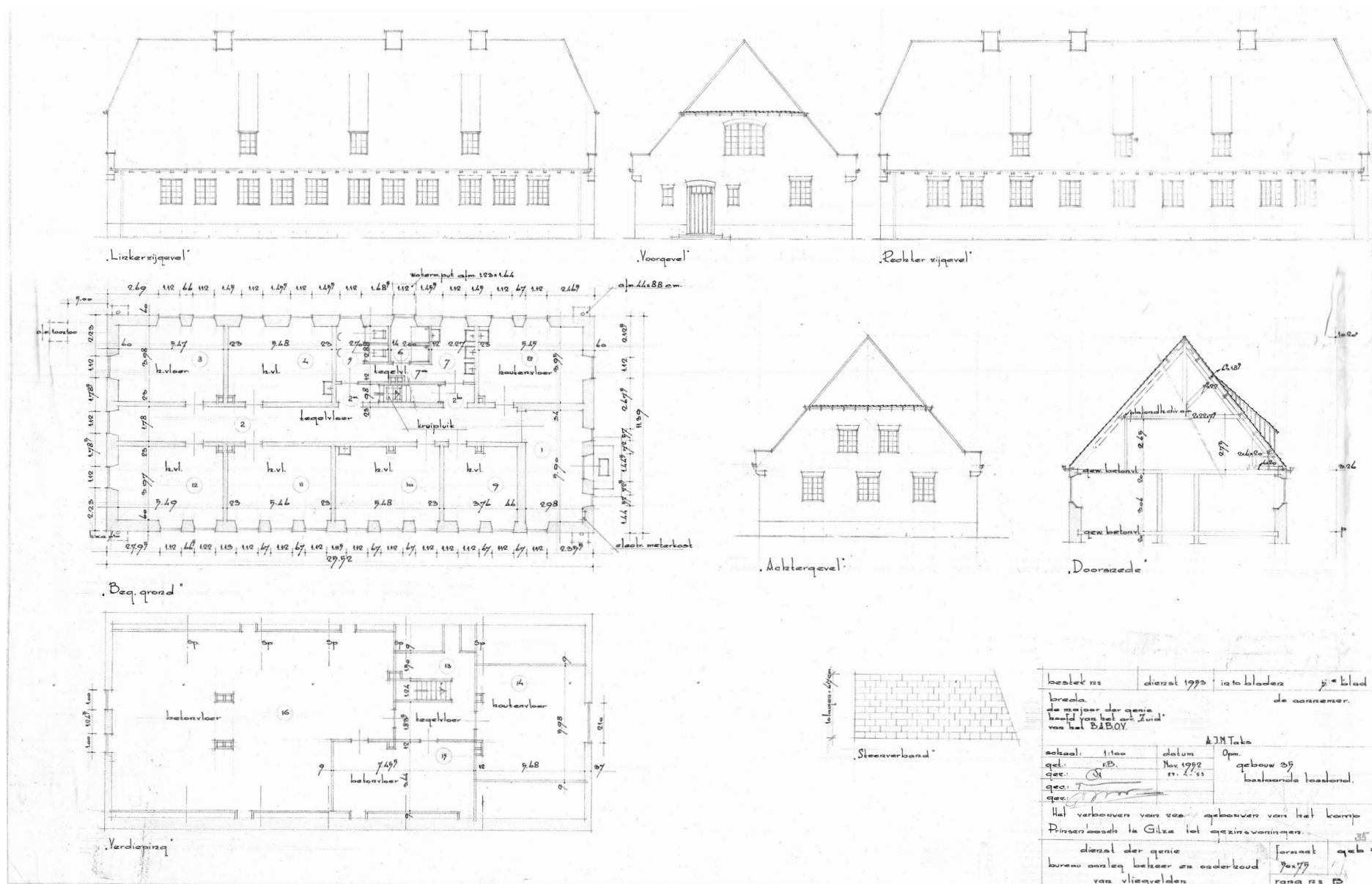
gebouw 41 (rechts) voor de verbouwing tot twee officierswoningen,
ca. 1950 [Beeld en archiefbank Heemkring Molenheide].

Inleiding

Gebouw 41 maakt onderdeel uit van het voormalige kazernecomplex Prinsenbosch te Gilze, dat is aangelegd in de periode 1941-1942. Het pand heeft, evenals het merendeel van de gebouwen op het complex, een rijksmonumentale status (monumentnummer 525934). Vanaf de jaren negentig is het complex in gebruik als asielzoekerscentrum. Sinds 2015 werkt Braaksma & Roos Architectenbureau aan een gefaseerde restauratie, renovatie en verduurzaming van de gebouwen.

Deze bouwhistorische quickscan is uitgevoerd in opdracht van 't Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA) met het doel om de interne indeling en gebruiksgeschiedenis van gebouw 41 in kaart te brengen en de nog aanwezige historische interieurafwerkingen te inventariseren en te waarderen. Zodoende kan het document houvast bieden bij de ontwerpopgave voor gebouw 41.

De bouwhistorische quickscan (Emmens BCA 2024) en de historische analyse & waardering (Braaksma & Roos Architectenbureau 2019) vormen het vertrekpunt voor de inventarisatie.



Tekeningen van de bestaande toestand van gebouw 35 voor de verbouwing van logiesgebouw tot twee officierswoningen, 1951 [Archief COA].

1 | Bouw- & gebruiksgeschiedenis

Van legeringsbunkers tot officierswoningen

Gebouw 41 behoort tot de oorspronkelijke opzet van het kazernecomplex zoals het in de periode 1941-1942 is gerealiseerd. Qua typologie en architectonische verschijningsvorm vormt gebouw 41 een onlosmakelijk onderdeel van het totaalensemble van kazernegebouwen dat verschoen ligt in het Prinsenbosch. Qua ligging in het open landschap en gebruiksgeschiedenis vormt gebouw 41 echter ook een eigen, op zichzelf staand cluster met de andere voormalige militaire gebouwen aan de noordzijde van het complex.

Verschillende van deze kazernegebouwen werden begin jaren '50 verbouwd van logiesgebouwen met kleine manschappenvertrekken tot twee separate woningen onder één dak, vermoedelijk voor de huisvesting van officieren. Gebouw 35 is een van de weinige gebouwen waarvan de verbouwingstekeningen uit 1951 bewaard zijn gebleven. Dit pand – waarvan eveneens een bouwhistorische interieurscan is gemaakt – heeft exact dezelfde ruimtelijke opzet/indeling als gebouw 41. Aangenomen wordt dan ook dat gebouw 41 begin jaren '50 dezelfde transformatie tot twee officierswoningen heeft ondergaan.

Hoewel de externe verschijningsvorm grotendeels behouden bleef, onderging het gebouw een wezenlijke transformatie van gecamoufleerde “bunker” naar vriendelijker ogende, landelijk gelegen woningen; er werd een tweede entree toegevoegd in de andere kopgevel en enkele hooggeplaatste ramen met roedeverdeling werden naar beneden toe vergroot om meer licht toe te laten in de woonvertrekken. De interne indeling werd bij deze verbouwing enigszins gewijzigd – het pand werd in tweeën gesplitst – maar in grote lijnen bleef de oorspronkelijke opzet gehandhaafd. De aanpak van de verbouwing was, net als bij gebouw 35, militair-pragmatisch; waar mogelijk werden oorspronkelijke interieuronderdelen als houten vloeren, tegelvloeren, lambriseringen gehandhaafd. In 1960 werd in gebouw 41 nog een nieuwe doucheruimte ingepast in de rechter van de twee woningen. Na deze ingreep heeft het gebouw geen noemenswaardige wijzigingen meer ondergaan.

De huidige interne situatie van gebouw 41 bestaat dan ook, net als bij gebouw 35, grofweg uit twee tijdslagen; de oorspronkelijke ruimtelijke indeling en het merendeel van de interieurafwerkingen en -elementen (1942), en de na-oorlogse verbouwingen van de interne structuur (vroege jaren '50).

Oorspronkelijke indeling en interieurafwerking

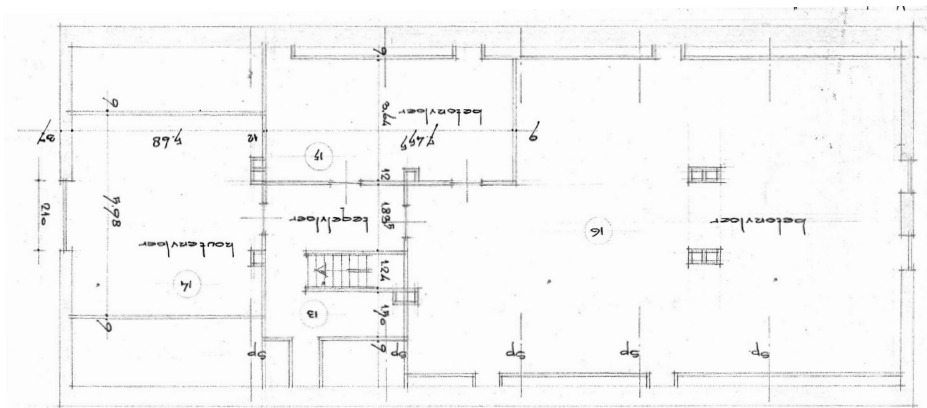
De oorspronkelijke gebouwopzet van gebouw 41 is in hoofdlijnen behouden gebleven, evenals verschillende oorspronkelijke interieurafwerkingen. De hoofdopzet van het legeringsgebouw bestond uit een middengang met entreehal op de begane grond, waaraan de verschillende manschappenverblijven, douche- en toiletruimten en het trappenhuis (steektrap) waren gepositioneerd. Op de verdieping bevonden zich, aan een ruime overloop, nog twee verblijven en een open zolderruimte onder de kap. Ondanks de latere tweedeling van de gang en de inpassing van een toilet en tweede trappenhuis begin jaren vijftig, zijn de oorspronkelijke wand- en vloerafwerkingen van de entreehal, de gang en de overloop op zolder bewaard gebleven. Eenzelfde type tegelafwerkingen komt voor in de verkeersruimten van verschillende andere legeringsgebouwen op het voormalige kazernecomplex.

De vloerafwerking in de manschappenverblijven is met de verbouwing in begin jaren '50 ook behouden. Het betreft eenvoudige plankenvloeren. Het vertrek tegen de linker kopgevel op zolder is voorzien van een oorspronkelijke houten vloer in visgraatmotief; deze ruimte is ingericht geweest als officiersvertrek – wat nog te zien is aan het houten bordje op de paneeldeur van het zoldervertrek met de tekst “Nur für Officiere”. Dezelfde visgraatvloer is teruggevonden in twee ruimten in

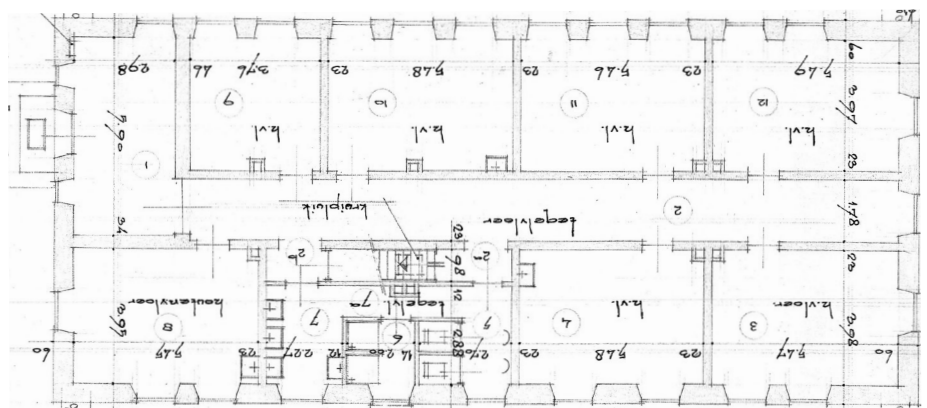
gebouw 35. In het hele pand bevinden zich houten paneeldeuren waarvan de meeste zijn voorzien van ramen met roedeverdeling en ruiten in kathedraalglas, die oorspronkelijk in alle logiesgebouwen op het complex voorkwamen. Deze standaard Bruynzeel “catalogusdeuren” zijn uit de meeste gebouwen op het complex verdwenen.

Indeling en interieurafwerking uit de jaren 50

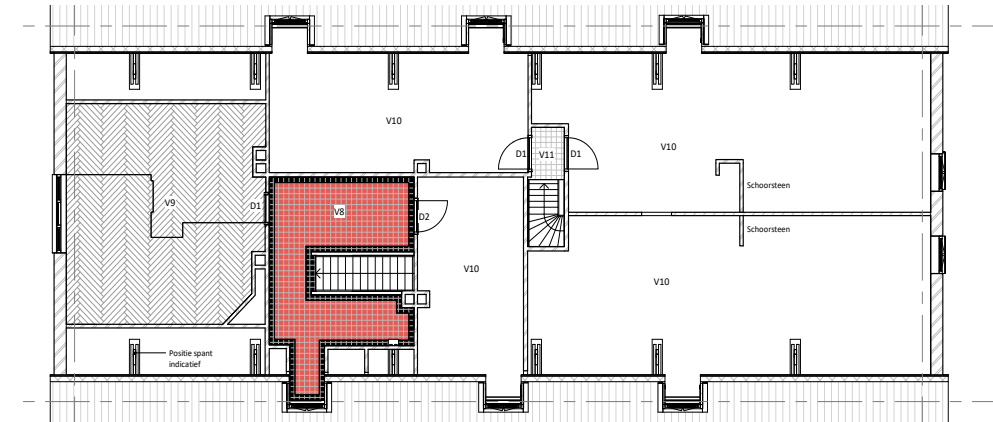
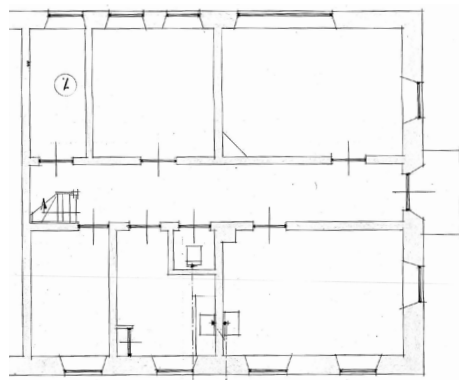
De belangrijkste structurele wijziging in 1951 was de splitsing van het gebouw in twee separate woningen door de centrale gang te voorzien van een tussenwand. Er werd een tweede, houten spiltrap toegevoegd die direct naar de zolder leidde. Anders dan in gebouw 35 bleven de oorspronkelijke toilet- en doucheruimten in de ruimten achter de steektrap grotendeels gehandhaafd in de linker woning. Enkel de ruimte met wastafels werd verbouwd tot keuken. De oorspronkelijke rood-wit geblokte tegelvoer met rode bies en lichtgele tegellambrisering bleef gehandhaafd en is op verschillende plekken zichtbaar aangeheeld met soortgelijke tegels waar een douchecabine of toilet is verwijderd. Het rechterdeel van het logiesgebouw is iets ingrijpender aangepast; in de rechter woning werden verschillende oorspronkelijke manschappenverblijven opgedeeld d.m.v. tussenwanden voor de inpassing van toiletten, een keuken en een doucheruimte.



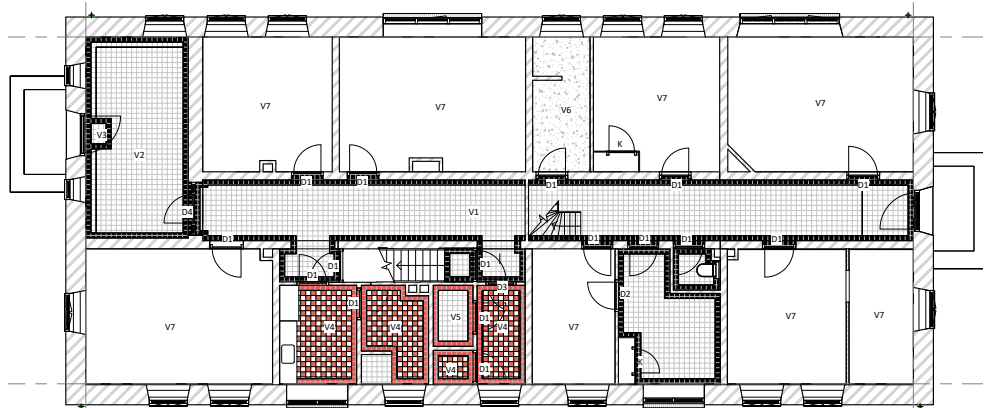
Tekening van de oorspronkelijke ruimtelijke opzet van gebouw 35 (eerste verdieping) voor de verbouwing tot officierswoningen, 1951 [Archief COA].



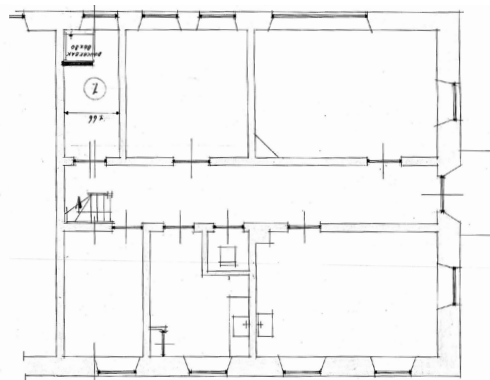
Tekening van de oorspronkelijke ruimtelijke opzet van gebouw 35 (BG) voor de verbouwing tot officierswoningen, 1951 [Archief COA].



Tekening van de bestaande toestand van gebouw 41 (eerste verdieping) met aanduiding van de interieurafwerking, 2023 [Braaksma & Roos Architectenbureau].



Tekening van de bestaande toestand van gebouw 41 (BG) met aanduiding van de interieurafwerking [Braaksma & Roos Architectenbureau].



Links: tekening van de bestaande toestand (BG) van de rechter officierswoning, 1960
Rechts: tekening van de nieuwe toestand (BG) met ingepaste doucheruimte, 1960 [Archief COA].

Impressie | interieuronderdelen 1942



De tegelvloer met zwarte bies en plint in de oorspronkelijke entreehal en gang. Doorkijk naar naar de oorspronkelijke wasruimten met rood-wit geblokte tegelvloer.



Entreehal met betegelde "deurmat".



Oorspronkelijke paneeldeuren naar de mandschappenverblijven, later in gebruik genomen als vertrekken voor de officierswoningen.



De oorspronkelijke interieurafwerking van de doucheruimten en toiletten in de rechterofficierswoning is behouden gebleven bij de verbouwing begin jaren '50.



Overloop op de zolderverdieping met rode tegelvloer/zwart bies en aangrenzend officiersvertrek met visgraatvloer en schouw.



Oorspronkelijke houten steektrap met eenvoudige profilering.

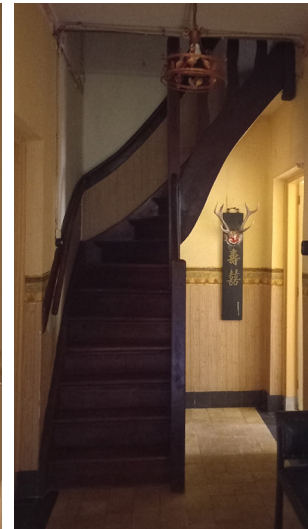
Impressie | interieuronderdelen jaren 50 (en later)



Vergroot raam met rood getegelde vensterbank.



Deur met bovenlicht uit begin jaren '50.



Spiltrap naar de zolderverdieping uit begin jaren '50.



Afwerking binnenzijde dakkapel met houten schrootjes (jaren



Tussenwand middengang - de zwarte bies van de tegelvloer is onderbroken.



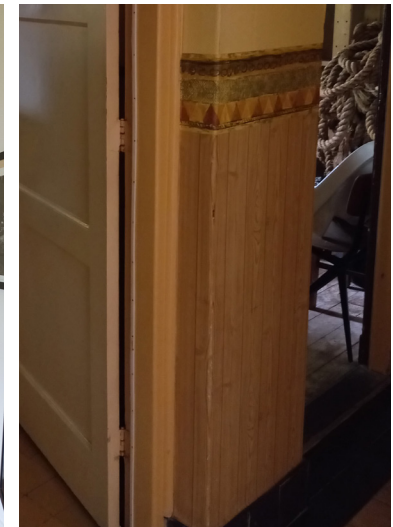
Indeling doucheruimte in rechter officierswoning (1960) - terrazzovloer doucheruimte vermoedelijk uit 1951.



Later ingepaste toilet in rechter officierswoning.



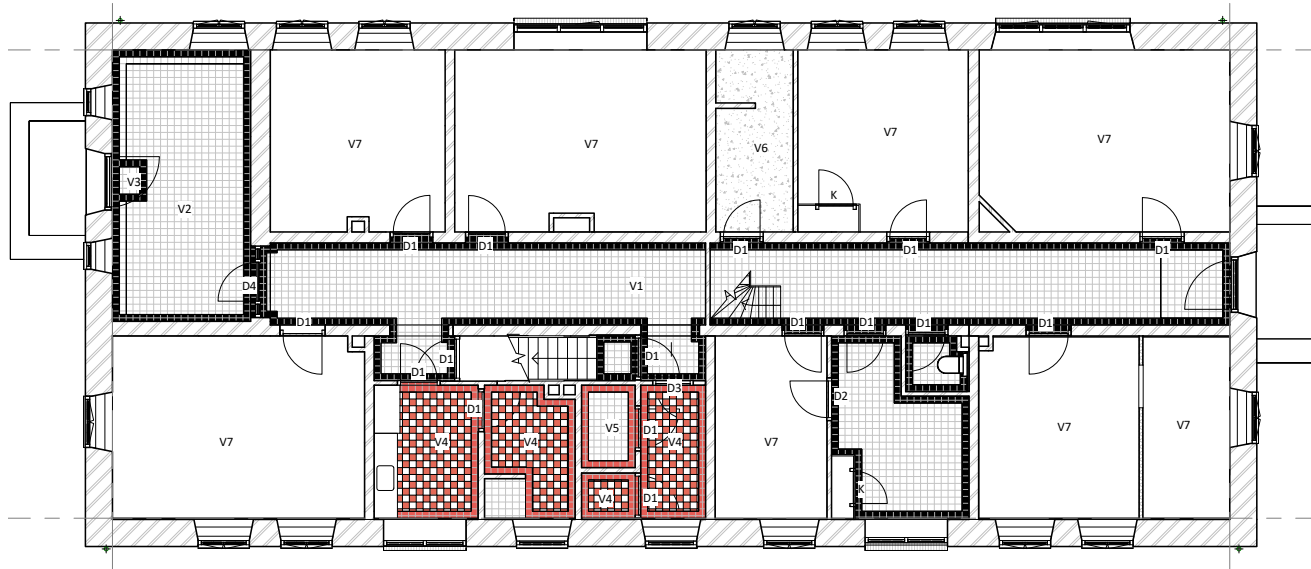
Later ingepaste kast met hergebruikte paneeldeur.



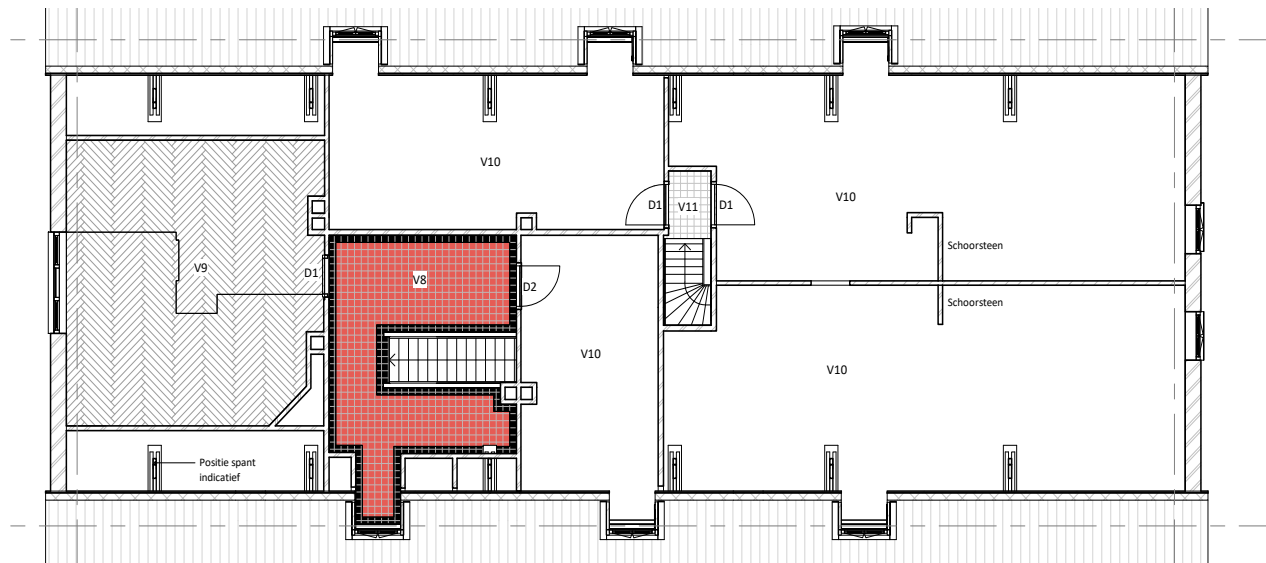
Behang lambrisering (recent aangebracht).

2 | Inventarisatie interieur

2 | Inventarisatie interieur



Tekening BG met aanduiding interieurafwerking, 2023 [Braaksma & Roos Architectenbureau].



Tekening eerste verdieping met aanduiding interieurafwerking, 2023 [Braaksma & Roos Architectenbureau].

2.1 Vloerafwerkingen



V1
tegelvloer met zwarte bies en
plint [1942]



V2
tegelvloer wolkjes met zwarte
bies en plint [1942]



V3
tegelvloer met geel schaakbord
patroon met zwarte bies [1942]



V4
tegelvloer rood schaakbord met
rode bies [1942 - gedeelte onder
de mat aangevuld in 1951]



V5
tegelvloer grijs vlak 15x15 met
rode bies [1942]



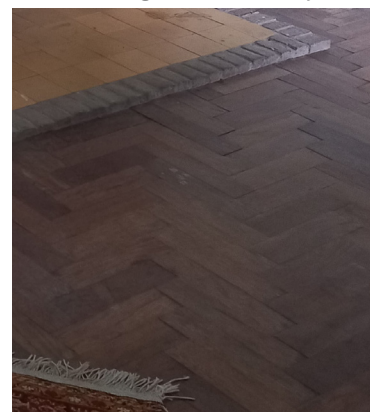
V6
Terrazzovloer doucheruimte
[1951]



V8
Rode tegelvloer met zwarte bies
[1942]



V7
Houten plankenvloer [1942]



V9
Houten visgraatvloer [1942]



V9
Betonnen vloer onafgewerkt
[1942]

2.2 Deuren & kasten



D1
Paneeldeur met bovenlicht (kathedraalglas)
2x3 (1942) - 12x



D2
Kastdeur dicht met bovenlicht
(kathedraalglas)

D3
Dubbele deur met met groot
bovenlicht (kathedraalglas)

D4
Pui met zijlichten
kathedraalglas (1951)

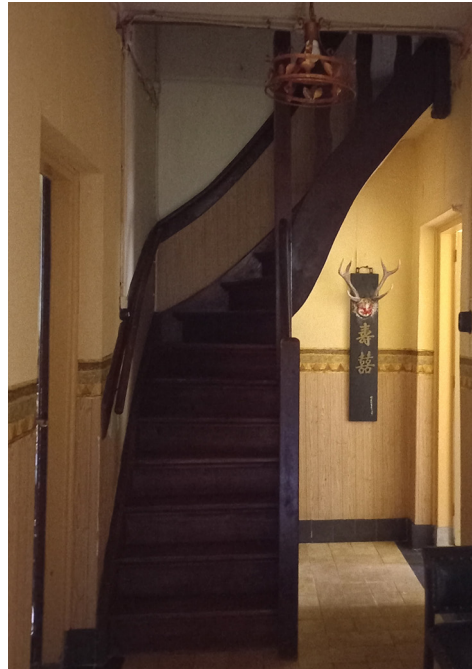
K
Kastdeur met katedraalglas
(vermoedelijk hergebruikt)

K
Kastdeur dicht (1942 - vermoedelijk
hergebruikt)

2.3 Trappen



T1
Houten steektrap met houten leuning aan
MW wanden - traploper transparant bruin
afgewerkt [1942]



T2
Houten spiltrap [1951] - eenzijdig
open v houten spijlen hekwerk.

2.4 Wandafwerkingen & vensterbanken



Verkenning in stucwerk gang



Vlak stucwerk met lambrisering behang gang



Tegelwerk lambrisering (h=1,5 m)



Schrootjes (binnenafwerking dakkapellen)



N1 Getegelde vensterbanken met vorm elementen schuine negges, onderkant schuin aflopend



N2
Getegelde vensterbank met rode tegels



N3
Getegelde vensterbanken met rechte negges (1951)

3 | Waardestelling interne indeling & interieur

3 | Waardestelling interne indeling & interieur

Hoge monumentwaarde

De oorspronkelijke interne structuur van het voormalige logiesgebouw uit 1942 is grotendeels bewaard gebleven, evenals een groot deel van de oorspronkelijke afwerkingen. De nog aanwezige indeling met de entreehal, middengang, oorspronkelijke steektrap met daarachter de oorspronkelijke douche- en toiletruimten en de aan de middengang geschakelde verblijfsvertrekken heeft dan ook een hoge monumentwaarde, evenals de bewaard gebleven (en later aangeheelde aangevulde) vloerafwerkingen en oorspronkelijke paneeldeuren in deze ruimten.

Indifferente monumentwaarde

De verbouwing uit 1951 heeft geleid tot een splitsing van gebouw 41, waardoor de oorspronkelijke heldere opzet is vertroebeld door het dichtzetten van de middengang, het inpassen van een tweede trappenhuis en de splitsing van verschillende logiesvertrekken tot kleinere ruimten. De aanpak van de interne verbouwing was pragmatisch; op het aanpassen van de interne structuur na zijn er nauwelijks vernieuwingen

doorgevoerd. Anders dan in gebouw 35 zijn er in gebouw 41, op de houten spiltrap na, geen noemenswaardige interieurelementen bewaard gebleven uit de vroege jaren '50. De verbouwing uit deze periode heeft dan ook geen belangrijke monumentwaarde in gebouw 41. Kleine latere wijzigingen, zoals het inbouwen van een betegelde scheidingswand in de douchteruimte (rechter officierswoning), de interne bekleding van de dakkapellen met houten schrootjes en de recente behang-lambrisering in de middengang hebben eveneens een indifferente monumentwaarde.

Bijlage | Redengevende omschrijving

Registergegevens

Adresgegevens:	Prinsenbosch 35 A 5126 NC te Gilze
Monumentnummer:	525934
Complexnummer:	516950 - Prinsenbosch
Inschrijving register:	22 april 2002
Kadaster deel/nr:	82814/186
Kadastrale aanduiding:	Gilze en Rijen F 1033

Inleiding

Voormalig LEGERINGSGEBOUW, nu dubbel woonhuis. Het pand is gelegen ten noorden van de weg en bevindt zich ten zuiden van nummer 42A/B en ten oosten van nummer 40A/B. De lange gevels staan haaks op de weg. Het pand is gebouwd in 1941-1942 als een imitatie van de Duits Ambachtelijk-traditionele bouwtrant.

Omschrijving

Groot gebouwentype op rechthoekige grondslag met gevels in schoon metselwerk, een met verbeterde Hollandse pannen gedekt zadeldak, topgevels met

vlechtingen, tufstenen aanzetstenen, in elk van de kopgevels een licht getoogde ingang met gemetseld laag trapje, in de elk lange gevels drie dakkapellen onder een zinken schilddakje, drie gemetselde schoorstenen. Een aantal van de vensters is vergroot. Bij de na-oorlogse splitsing werden de ingangen aan de kopgevels aangebracht. Ook de interne indeling werd hierbij gewijzigd.

Waardering.

Het pand is van algemeen belang. Het pand heeft cultuurhistorisch belang als bijzondere uitdrukking van een landschappelijke en bestuurlijke ontwikkeling. Het pand heeft architectuurhistorisch belang vanwege de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur. Het pand bezit als binnen het complex gelegen object ensemblewaarden vanwege de bijzondere betekenis van de situering, verbonden met de ontwikkelingsgeschiedenis van de vliegbasis Gilze Rijen; tevens heeft het ensemblewaarden vanwege de wijze van inrichting en voorzieningen. Het pand is van belang wegens de functionele en typologische zeldzaamheid.

Literatuur & afbeeldingen

Geraadpleegde archieven & beeldbanken:

- Tekeningenarchief COA Prinsenbosch
- Heemkring Molenheide < <https://www.heemkringmolenheide.nl/beeld-en-archiefbank-gilze-rijen>>

Foto's en tekeningen van de bestaande toestand zijn vervaardigd door Braaksma & Roos Architectenbureau.

Geraadpleegde bronnen & rapporten

- Emmens BCA, OC *Prinsenbosch 1-72*, Bouwhistorische quickscan, 2014.
- Kuipers, M., *Seriewerk voor het interieur: de opkomst van de Bruynzeeldeur*, in: Jaarboek Monumentenzorg 1996, pp. 121-129.
- Vet, J. de, *Het militaire kamp Prinsenbosch 1941-1993*, Heemkring Molenheide, Gilze en Rijen, Gilze 2001.

Colofon

Project

Gebouw 41 | COA Prinsenbosch Gilze | Quicksan van het interieur

Datum: 20 februari 2024 [definitieve versie]

Opdrachtgever

COA

Postbus 30203

2500 GE Den Haag

Contactpersoon: Anja van der Werf

Onderzoek uitgevoerd door:

Erfgoedvisie | Lucia van der Horst

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/
of openbaar gemaakt worden door middel van druk,
fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
Erfgoedvisie | Lucia van der Horst.



Erfgoedvisie

Lucia van der Horst

www.erfgoedvisie.nl